

cana, a la vall de Cornudella, és el nom de tota la serra alta que domina el poblet del Sas (al N. de la Paül), però és particularment l'estret portell que en separa les dues meitats; a la Vall d'Àneu se sent molt el diminutiu *croqueta*: el meu informant de Son va usar *croqueta* almenys tres vegades com a apel·latiu (i després digué *cloqueta*, variant alterada, probablement per influència de *clota*, *clotadeta*): «puiant cap aquella *croqueta*», «La Palomera és una *krokéta* fonda» (1958); la més famosa, i estereotipada ja, és la *Croqueta*, o *Portilló de la Croqueta*, l'escarpat portell o colladet per la qual s'evita el formidable congost de l'alt Isàvena, damunt d'Ovarra (entre Alins i Vallabruga), el nom de la qual es troba ja en documentació d'Ovarra, en els segles passats.

Crocar. Del fr. *crochet* diminutiu de *croc* vénen *corxet* (cf. DCEC CORCHETE) i la variant antiga *croxet* (Tirant); *corxera* (Lab. 1839; amb variants *corxea* i *corxa*, *AlcM*) del fr. *crochée*, pròpiament participi de *crocher* 'fer un ganxo o cua a una nota'.

† M. Miège, *Le Français Dialectal de Lyon*, Lió 1937, s. v.

Croca (planta que emmetzina els peixos, etc.), *crocada*, V. *groc Crocant*, *crocar*, V. *crac Crocar* 'fer un tall', V. *croc Crocodillid*, V. *cocodril Crod*, esborrar l'infundat qualificatiu de «provençalisme» (*AlcM*).

+CRODOLAR, hapax antic que assenyalen per cridar l'atenció dels romanistes sobre la importància que sembla tenir per al gros problema etimològic del gran verb fr. *crouler*, oc. ant. *croillar*, it. *crollare* (ja Dante, etc.) 'trontollar, batzegar, ensorrar(-se)'; en una carta a un enviat català, de l'any 1318: «nos recordam — quan anàs en Pisa, que no-ns era semblant vos recobràssem, e là nostres coratges anaven tots *crodoian*, e s'anaven departén los uns dels altres, e-s discutien tots --- per la vostra absència» (Finke, *Acta Ar.* III, 363). L'etimologia tradicional *CORROTULARE és absolutament insostenible per raó fonètica (ultra forçada en semàntica), i resten discutibles dues alternatives, entre les quals no és fàcil d'arribar a una decisió: derivat del greco-llatí CROTALON 'castanyoles', 'cascavells' (cf. *crotalítria* «cigogne, craquette» i *crotozare* «faire entendre le cri de la cigogne», tipus del qual podien sortir *croillar* i *crodoian*, sense entrebanc fonètic, mitjançant un sign. 'sorollar, sacsejar com cascavell', etc.), o bé un cèlt. KROTT-OL-ARE (de la família de KROTTIARE 'bressar', 'gronxar', fprov. i prov. *cròs* 'bressol', i el nostre *gronçar*, GRONXAR, aran. *krusá* 'bressar', i cf. GROLLER?).¹

¹ Algunes dades pertinents sobre això en Jaberg, *VRom.* VIII, 10; i en Rohlfs, *It. Gramm.* II, 448. El grup de l'alt-it. *crodrà* 'caure', en particular milanès (*cròda* i *mosk* 'cauen les mosques'), n'és inseparable com suggereixen Prati i Rohlfs, però ja és molt més discutible que hi pertanyi *cròda* 'roca' (potser contacte secundari, i en part responsable de la forma de *crodar*), i en tot cas això no pot ser ⁶⁰

*CORROTARE, per l'òbvia i indicada raó fonètica, i menys pot salvar l'etimologia tradicional *CORROTULARE. En canvi coincideix amb la -d- del nostre *crodoian*, que, més aviat que a l'alternativa cèltica, sembla conduir cap al CROTOLARE greco-llatí, cf. cat. *rodolar*=fr. *rouler*, oc. *rotlar*.

Croer, *croera*, *croerada*, *croeta*, V. *creu*

CROI, 'dolent', ant., del cèlt. KRODIOS. Vaig tractar-ne suficientment en la nota al *Buen Amor* de l'Arxipreste, 699c, i en el *DECH*. N'hi ha alguns rastres en català antic i dialectal, i no sols en poetes provençalitzants, com Cerverí («si de prets ha cura / dels rics *croys* te defenda», *F. del Rossinyol*, v. 481), sinó: «de continent Arnaud se trobà en son llit *croi*, e mesquí, e pobre», Eiximenis (*Terç*, *NCl.* VI, 42), «cogitant en la vida aspra e *croya* de Jesuchrist», StVicentF (*Serm.* II, 129.12); més xocant és de veure que es manté en algun punt de la pagesia mallorquina: *kròia* 'bajana, beneïta (aplicat a una dona)' a Ariany (*AORBB* II, 13; *AlcM*).

Cróixer, *croixir*, V. *cruixir*

CROL, forma de nedar (*fer el crol*) (*DFa.*, recordo que començaven a fer-ho i dir-ho, c. 1920), de l'angl. *to crawl* 'reptar, arrossegar-se'.

CROM, 'metall, del qual les combinacions s'usen en pintura', derivat savi del gr. *χρῶμα*, -ατος 'color', i aquest, de *χρῶς* 'carn, carnació', 'color'. □ 1.ª doc.: 1839, Lab.

DERIV.: *Cròmic* [1839]. *Cromat*; *cromatar*. *Cromit*. ³⁵ *Cromós*. *Cromàtic* [1695, Lacav.; 1803, Belv.], gr. *χρωματικός* 'relatiu al color', al colorit; *cromatina*; *cromatisme*. I molts compostos cultes amb *cromo-* o *cromat(o)-* prefixat; particularment *cromolitografia*, que se sol abreujar en *cromo* [c. 1880, *AlcM*], i *cromosfera*, que mancant en el *DOrt.* fou reclamat a Fabra per EdFontserè c. 1925; *cromosoma*, amb *σῶμα* 'cos'.

Dicromàtic. *Policrom* [-icromo, 1868, *SLitCosta*]; *policromia* [-cròmia, id., id.]; *policromat*. De *χρῶς*: ⁴⁵ *dicroic*; *dicroisme*; *policroisme* [*SLitCosta*]; *pleocroisme* (id.): amb *πλέος* 'més nombrós'.

Cromantó, origen obscur: potser té alguna relació amb *cardar* o més aviat el seu sinònim CARMINARE > cast. (*es*)*carmenar* (per encreuament amb *crebantar*, d'on un **crebantador*), i amb la vocal labialitzada en **crebantadó*, *crom*?

Cromar, *cromat*, *cromàtic*, *cromato-*, *cròmic*, V. ⁵⁵ *crom*

CROMLEC, del cèltic de Galles *cromlech* (pron. *kromleħ*), compost de *crum* 'corbat' i *leħ* 'pedra', per conducte del francès (1785) i l'anglès [1603].